
IK ZOU EEN TEKENING WILLEN MAKEN...

In maart 1913 schreef de Gentse tekenaar-etscher Jules De Bruycker aan zijn vriend en mecenas René Van Herrewege, ingenieur-aannemer van bouwwerken, een briefje met de volgende inhoud (door ons uit het Frans vertaald):

Waarde Heer Van Herrewege,

Goed uw kaartje van deze morgen ontvangen.

Ik ben zo vrij u nog een dienst te vragen, wetend dat voor u alle deuren kunnen opengaan.

Ik zou een tekening willen maken van de Onthoofdingsbrug met zicht op de Lieve, (Graven-)Kasteel, enz.

Ik heb ter gelegenheid van de jongste verkiezingen een bijzonder pittoreske scène gezien: de aanval op het lokaal van 'God en Vaderland',

daarna de charge van de stadsagenten en de burgerwacht en het 'sauve qui peut' van de aanvallers. (f°2) Het kader is een uitzonderlijk beste keuze voor een scène van dit soort. Maar ik zou mij moeten kunnen installeren in het kleine kamertje (met X aangeduid) boven de ingang van de slagerij naast de Vismijn. Aangezien deze kamer leegstaat, zoudt gij misschien een middel vinden om er mij gedurende enkele dagen te installeren. Misschien door bemiddeling van Mr. Van Werveke of Mr. Casier? Ik zou zelf een aanvraag kunnen doen, maar ik zou een weigering kunnen oplopen, wat voor u niet het geval kan zijn. Met mijn dank bij voorbaat, Waarde Heer Van Herrewege, en met mijn beste groeten.

JDBruycker (1)

Het briefje van Jules De Bruycker (zie afb.) is verduidelijkt met twee schetsjes, waarvan het ene de scène op de Onthoofdingsbrug uitbeeldt en het tweede de lokale situatie weergeeft ter hoogte van de huidige Rekelingestraat (die toen nog Hoge Zonnestraat heette) met de gewenste uitkijk op het Gravensteen.

Op 13 maart liet Van Herrewege het volgende briefje schrijven:

Verzoek aan de Heer Bovijn, Directeur van de Vismijn, om aan de Heer Van Herrewege, drager dezes, of aan zijn vriend de Heer De Bruycker de toelating te willen verlenen om te beschikken over het lokaal op de eerste verdieping boven de ingang van de Vishal, 'rue Haute du Soleil', en dit gedurende enkele dagen, met de bedoeling een schets te maken van het Gravenkasteel, met uitzicht op de Lieve.

Enkele dagen later had Jules De Bruycker de gevraagde toelating zodat hij aan het werk kon. Alleen weten we niet of hij de beoogde tekening inderdaad gemaakt heeft, en in bevestigend geval, waar die tekening dan ergens terecht gekomen is... Kan een van de GT-lezers ons hierbij helpen?

In afwachting dat een dergelijke tekening ooit nog eens opduikt lijkt het geval ons intussen interessant genoeg om er enige aandacht aan te besteden, en wel om twee redenen.

In de eerste plaats geeft het briefje van Jules De Bruycker ons een inzicht in de wijze waarop de creatieve impuls bij deze kunstenaar werkte. De aanzet daartoe was het waarnemen van "une scène particulièrement pittoresque", i.c. een incidentele verkiezingsrel, die door een politieel ingrijpen beëindigd werd. Door wat hij gezien heeft, wordt De Bruyckers verbeelding aan het werk gezet. In zijn geest wordt het een regelrecht gevecht, waarbij betogers (of hun tegenstanders) over de brugreling het water induikelen... Het kader van zo een "heroïsch" treffen is vanzelfsprekend aantrekkelijk, nl. het Gravenkasteel, dat toen in het vooruitzicht van de Wereldtentoonstelling

Mémoires.

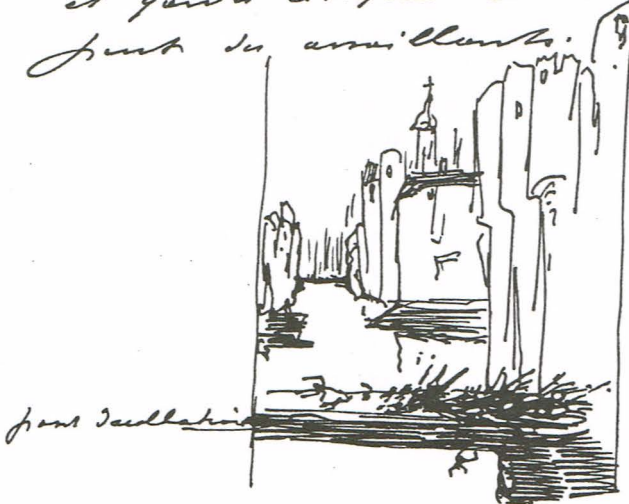
Cher Mémorandum de Mémorandum.

J'ai eu une robe avec
de la matière.

J'ai vu pendant le voyage de
mon service seulement
que j'ai vu dans les forêts
pendant le voyage.

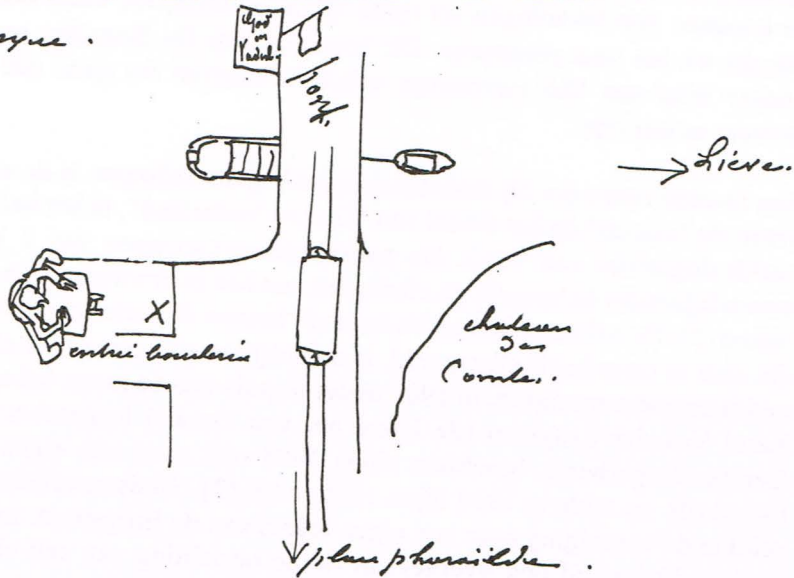
J'ai vu pendant le voyage de
font de la révolution avec la
vue du canal. Chateaux. etc.

J'ai vu lors du voyage de
une robe particulièrement J. Housy
l'aimant du canal. Lait en partant
j'ai la charge de agents de ville
et gardes civiques et le genre qui
font de amusements.

font de la révolution

L. entre est en n. fait avec une D. ou
 pour une ouïe d. ce genre. mais
 il faudrait faire un ^{à installer} ~~travaux~~
 dans la petite chambre X au dessus
 d'entrer d. la boulerie à côté d. la
 mirique.

comme cette chambre est remplie d'eau
 l'air qui sort. être moyen d. faire un
 ou installer pendant quelques jours.
 Peut-être que l'intermédiaire d. M. ? Ten
 l'œuvre en M. Casier?
 J. fais un peu de travail en ce moment mais
 je risque un refus ce qui est peut-être
 le cas avec vous.
 Je vous remercie d'avance j. vous
 présente Les Amis de la
 Herminie, mes meilleurs salutations

[Signature]

van 1913 pas "gloednieuw" gerestaureerd was... Een gedroomde aanleiding voor De Bruycker om van het handgemeen op de Onthoofdingsbrug, met het Kasteel op de achtergrond, een tekening te maken. Met de zorgvuldigheid hem eigen, wil De Bruycker die tekening zo goed en zo precies mogelijk hebben: het is hem niet teveel op zoek te gaan naar de best geschikte plaats om een dergelijke tekening te maken en het nodige te (laten) doen opdat hij op die beste uitkijk ook effectief terechtkomt. Zo was Jules De Bruycker en zo kwamen zijn tekeningen tot stand. Maar de creatieve vonk komt rechtstreeks uit het waargenomene. Dit bevestigt wat De Bruycker ooit in een andere brief aan Van Herrewege schreef: "Surtout les gens que je vois, doivent m'inspirer."

Een tweede reden om bij deze tekening te blijven stilstaan, is de aanleiding ertoe: de "aanval" op het lokaal van "God en Vaderland", in het kader van de verkiezingsstrijd van 1912. De parlamentsverkiezingen van 2 juni 1912 waren bijzonder belangrijk en eindigden met een overwinning van de katholieken (2). De rol van "God en Vaderland" binnen de verkiezingsstrijd, zoals die zich in Gent heeft afgespeeld, is duidelijk te situeren. Deze christelijke middenstandsvereniging, in 1905 onder impuls van de jonge behangersbaas Karel Van der Cruyssen (de latere abt van Orval!) losgescheurd van de Gentse Burgerbond, beschikte sinds 1905 ook over een eigen tweetalig tijdschrift en telde in 1910 bijna 1300 leden (3). Sinds november 1911 beschikte de vereniging over een eigen lokaal aan de Burgstraat. In 1906 was God en Vaderland ook overgegaan tot de oprichting van een eigen Jonge Wacht, een jeugdvereniging voor vorming en ontspanning.

Voor de verkiezingen van 1912 had Van der Cruyssen verwoede pogingen gedaan om een plaats te bekomen op de katholieke lijst, wat (nog maar eens) mislukt was. Toch had zijn middenstandsbond zich erg ingespannen (4) tijdens de kiesstrijd, die overigens door alle partijen met grote verbetering gevoerd werd. In het tijdschrift van de kring, "God en Vaderland" (jrg. VIII, nr. 16, van 14 juni 1912), is daarover een (anoniem) artikel opgenomen. Blijkens dat artikel was het middenstandslokaal, dat door de leden van de Jonge Wacht van de kring de bijnaam "Den Burgt" gekregen had, in de dagen voor de verkiezingen in totaal vier keer "belegerd", blijkbaar vooral door liberale partijgangers. De ruiten werden ingegooid, de gaslampen kapotgeslagen en de "belegeraars" voerden zelfs stenen en cement aan om de deuren en vensters dicht te metselen. Maar de Jonge Wacht kweet zich goed van zijn verdedigende taak. De auteur van het artikel in "God en Vaderland" meldt fier: "Ons lokaal is het enige katholieke gebouw waar zij geen lek blauwen verf hebben kunnen opleggen" (5). Het resultaat van deze aanvallen is te zien op een paar ansichtkaarten, die onmiddellijk na het incident werden uitgegeven (6). Op het exemplaar dat we hier afbeeldden, is in de deuropening een eerder

mistroostige Karel Van der Cruyssen te herkennen. Helemaal rechts op de foto staan een viertal personen de schade te bekijken. Tussen twee vensters op de eerste verdieping staat geschreven: "Het werk der Liberale en Socialistische Kartelbroeders".

In de Gentse kranten van begin juni 1912 staan, naar gelang van de aangekleefde politieke overtuiging, uiteraard totaal verschillend gekleurde versies van deze incidenten te lezen.

Ziehier een stukje proza uit de "Gazette van Gent" van 4 juni: "Kieswoelingen in het land. Te Gent. De avond van gisteren. De bijzondere korpsen en andere afdeelingen der burgerwacht, die opgeroepen waren voor den orde-dienst, vergaderden om 4 ure op hunne gewone verzamelplaatsen. (...) Al spoedig werden al de lokalen, waar woelingen zouden kunnen gebeuren hebben, afgezet. (...) De linietroepen waren opgesteld aan den Katholieken Kring (Poel), aan het Burgershuis (Burchtstraat), op de Vleeschhuis-, Gras- en Sint-Michielsbruggen. Zij sloten ook de verschillende straten af, toegang gevend tot de Kloosterwijk (Oude Houtlei). In de Burchtstraat en aan de Vleeschhuisbrug hielpen de gewapende pompiers aan het handhaven der orde. (...) De avond scheen kalm te zullen verlopen, toen aan de Vleeschhuisbrug, die afgezet was, met steenen naar de gendarmen geworpen werd. Eenige personen werden gekneusd. (...) Eene charge volgde, doch richtte niet veel uit. De pompiers schroefden daarop eene lans op de stadswaterleiding en spoten de betoogers op de Veerleplaats weg" (7).

Uit de berichtgeving in de andere kranten blijkt dat de incidenten van wederzijds uitdagen en aanvallen al van voor de verkiezingsdag zelf aan de gang waren en dat, na de nederlaag van het blauw-rood kartel, de lokalen van de feestvierende katholieken niet ongemoeid werden gelaten.

In "La Flandre Libérale" (8) van 3 juni staat te lezen: "La veillée électorale (= nacht van zaterdag 1 op zondag 2 juni) a été très animée. Des bandes de jeunes gens (...) ont parcouru la ville pour apporter la dernière propagande. Quelques rencontres se sont produites entre bandes averses, notamment au Boulevard du Béguinage, où quelques agresseurs cléricaux ont dû battre en retraite pour se retirer dans le local de 'Pot et Paterland', rue de Bruges. De leurs fenêtres ils ont lancé dans la rue une partie de leur approvisionnement de projectiles. Quatre personnes ont été blessées. Un coup de revolver a été tiré par un des chefs du 'Pot et Paterland'. Tous les carreaux du local sont brisés. Une escouade de gendarmes est venue rétablir l'ordre." "Le Bien Public" (9) van 4 en 5 juni bericht over "les bagarres provoquées par les cartellistes devant le Burgershuis" en gewaagt van "de graves évènements". "Vooruit" (10), onder de titel "Klerikale bandieten aan het werk", hekelt "de moordzuchtige en tergende houding van de klerikalen" en heeft het vooral tegen "de lafaards van het moordenaarshol van 'God en Vaderland' en hun

"aanvallen met flesschen en kasseisteenen en tenslotte revolvershotsen". Het "Fondsblad" (11) van 3 juni meldt lakoniek: "Hier en daar hadden opstootjes plaats."

Met enige verbeelding kunnen we ons voorstellen hoe Jules De Bruycker in de straten van het nachtelijke Gent, en vooral in de buurt van zijn geliefde Gravenkasteel, dit hele gebeuren heeft staan bekijken - opzij, afzijdig, wat bangelijk allicht - en hoe de waargenomen taferelen alsmaar in zijn hoofd zijn blijven spoken, zodat hij er maanden later toe besloot om er een tekening van te maken.

Die tekening zouden we wel graag nog eens te zien krijgen...

NOTEN

1. Briefwisseling in privé bezit.
2. Voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers waren 166 zetels te verdelen. De katholieken wonnen er 86, de liberalen 45, de socialisten 34 en er was ook een christen-democraat verkozen.
3. Zie Peter Heyrman, Voor eigen winkel. Honderd jaar middenstand en middenstandsbeweging in Oost-Vlaanderen (Gent, Provinciebestuur, 1991; Bijdragen Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, nr. 7), blz. 58-60.
4. Waarschijnlijk kreeg Van der Cruyssen de belofte van Cooreman dat hij voor zijn loyale medewerking aan de verkiezingsstrijd van de Gentse katholieken steun zou krijgen voor de aankoop van een groot middenstandslokaal in de stad en voor de realisatie van een "Burgerhuis" op de Wereldtentoonstelling van 1913. Dat middenstandslokaal is er voor 1914 niet gekomen, het "Burgerhuis" wel.
5. Het tijdschrift van "God en Vaderland" is op microfilm in het KADOC aanwezig. De ook aldaar bewaarde verslagboeken van de kring gaan echter niet zo ver terug. Met dank aan Peter Heyrman voor de verstrekte informatie terzake.
6. Verz. André Verbeke, Gent (met dank voor de bruikleen!). Een van de beide prentkaarten is gereproduceerd in Peter Heyrman, a.w., blz. 72. Het gaat om de woning (Burgstraat 7) op de hoek van de Jan Breydelstraat, schuin over het Gewad, nu bewoond door Dr. Willekens. Voor een foto van de toenmalige Rekelinge zie Guido Deseyn, Gids voor Oud-Gent (Antwerpen, Standaard Uitg., 1986/2), blz. 421.
7. Zie ook "Gazette van Gent", nrs. van 30 en 31 mei 1912. Th. Luyckx, Politieke geschiedenis van België, maakt eveneens van deze verkiezingsrellen gewag.
8. Zie "La Flandre Libérale", nrs. van 3, 4 en 5 juni 1912.
9. Zie "Le Bien Public", nrs. van 3-4, 4 en 4-5 juni 1912.
10. Zie "Voouit", nrs. van 1, 2 en 3 juni 1912. Het nr. van 3 juni publiceert een "recht op antwoord", waarin Karel Van der Cruyssen, in een brief van 31 mei, een en ander "rechtzet" i.v.m. de rellen die reeds de week voordien (woens- en donderdag) hadden plaatsgegrepen.
11. Zie "Fondsblad" van 3, 4 en 6 juni 1912.

Dr. Paul HUYS
9031 Drongen